

ZO GOED

KLINKT

IMMATERIEEL

ERFGOED.BE

Vlaanderen
verbeelding werkt

WERKPLAATS
IMMATERIEEL
ERFGOED

OP BEZOEK IN DE TOREN VAN DE KLOKKENLUIDERS VAN ROESELARE

In veel dorpen in Vlaanderen kan je ze nog elk uur horen slaan: de grote bronzen klokken van de kerk. Nog opvallender zijn natuurlijk de prachtige melodieën die je hoort bij een kerkelijke trouw of begrafenis.

Denk je dat de lokale priester of koster daarvoor verantwoordelijk is? Vergeet dat maar snel. In Vlaanderen worden in amper drie gemeenten klokken nog met de hand geluid: in Roeselare, Zogge en Leuven. Als je ergens anders een klok hoort luiden, dan betekent dat die klokken elektronisch worden aangedreven, al werd dit op die plaatsen tot enkele decennia geleden ook gewoon met de hand gedaan.

Wat is manueel luiden?

In de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Zogge luidt men de klok voor de hoogmis op zondag. In de Keizersbergabdij in Leuven luiden ze nog driemaal per dag het angelus (de oproep om te bidden). Maar, in Roeselare luidt men het fanatiekst. Vanuit de Sint-Michielstoren wordt ook

nog bij huwelijken, begrafenissen, doopfeesten, de intrede van Sint en zelfs bij het begin van de soldenperiode handmatig geluid. Want dé functie van klokkenluiden is eigenlijk de bevolking waarschuwen of inlichten.

Verantwoordelijk daarvoor is niet de kerk of de stad, maar de Klokkengilde. Michel Veracx is voorzitter en Veerle Cattrly (zij is het boegbeeld van de campagne) is hun nieuwste aanwinst. In totaal heeft de gilde zo'n 12 klokkenluiders.

Standaard luiden zij de klokken zeven dagen op zeven, drie keer per dag (om 6.45 uur, 12 uur en 20 uur) en bij allerlei christelijke of burgerlijke feestelijkheden. Voor elke gelegenheid bestaat een andere melodie. Die melodieën of luidwijzen

Foto
Campagnebeeld van Veerle Cattrly, kersvers klokkenluider bij de Klokkengilde

Foto

Er zijn verschillende technieken om de klokken te luiden: bij één van die technieken wordt de klepel in beweging gebracht

ontstaan door de vier klokken - die elk een andere toon hebben (do, re, mi en fa) - in een andere volgorde te luiden. De klokkenluiders kunnen zo 13 luidwijzen spelen.

Soms hoor je slechts één klokkenluider, maar voor een meer ingewikkelde melodie zijn tot zes klokkenluiders tegelijk nodig!

Hoe luidt men de klok?

Er zijn verschillende manieren om de klokken te luiden. Ofwel kan de klok bewegen, ofwel kan de klepel bewegen, of beiden.

- Groot geluid of het beieren. Hierbij beweegt de klok, en blijft de klepel stil hangen. Een luider gebruikt daarvoor een luidtouw dat vasthangt aan de klok. Door het touw naar beneden te trekken komt de klok (die zo'n 2 verdiepen hoger hangt) in beweging.
- Klein geluid of intrekken: De klok hangt vast en de klepel beweegt. De luider zit op een stoel en trekt de klepel tegen de klok.
- Voetluiden: daarbij staat iemand boven de klokken, en brengt de klok in beweging met de voet. Dit wordt in Roeselare niet meer gedaan sinds de Tweede Wereldoorlog omdat er te veel ongelukken waren.
- Elektrisch luiden: hier komt geen mens meer aan te pas (dit wordt niet gedaan in Roeselare).

Welke techniek gebruikt wordt, hangt een beetje af van welke klok je luidt. De mi-klok wordt bijvoorbeeld altijd ingetrokken. Bij de do-, re- en fa-klok wordt dan weer

getrokken aan het luidtouw. De do-klok is het zwaarst, daar zijn drie luiders voor om het touw in beweging te krijgen (armspieren zijn een vereiste!). Hoe zwaarder de klok is, hoe luider ze klinkt. De do-klok weegt zo'n 3000 kg, de mi-klok "maar" 900 kg en die kan dan door 1 persoon bediend worden.

Die laatste noemen we ook de standaardklok omdat het ook de klok is die de toon aangeeft. Met drie klokkenluiders speel je dan een klein akkoord (fa, mi, re). Voor het bekende "bim, bam, bom" of groot akkoord (mi, re, do) zijn zes luiders nodig. Voor het angelus (enkel de do-klok) is dan weer maar één persoon verantwoordelijk. Het luiden duurt meestal een kwartier tot een halfuur.

De techniek van het trekken

Om de klok goed te luiden, moet de klokkenluider trekken en dan het touw door zijn/ haar handen naar boven laten glijden. (Zwieren - aan de klok hangen zoals in de tekenfilms - is niet goed want dan rem je de klok af.) Het duurt wel even

voor je die techniek in de handen hebt. Het is opletten geblazen, want je kan je aan het touw verbranden. "Handschoenen zijn een optie, maar met de blote hand geeft het pas een uniek gevoel." En zelfs als je de techniek goed onder de knie hebt, kan het touw nog steeds afbreken door slijtage. Elke klokkenluider heeft dat wel eens voor tijdens zijn/ haar carrière en onder klokkenluiders grapt men dan dat de klok de luider heeft gedoopt.

Alle klokkenluiders zijn vrijwilligers, passie en buikgevoel is het belangrijkste.

Een ander geluid uit de klokkentoren

Opgelet: niet elk klokkenspel dat uit de kerktoren galmt, zijn klokkenluiders. Je hebt ook nog de beiaard. Dat is een gigantisch muziekinstrument met heel veel "klokjes" die véél meer noten kunnen

bereiken en waardoor de beiaardier ook meer liedjes kan spelen. Bij de beiaard bewegen trouwens enkel de klepels en niet de klokken.

Onder het manueel luiden zijn trouwens heel wat verschillen op te merken tussen verschillende landen: in Groot-Brittannië bijvoorbeeld brengen ze de klokken in beweging met een andere techniek (change ringing: de klok hangt ondersteboven). In Frankrijk moet je geen ervaring hebben en mag iedereen luiden, iedereen kan aan de luidtouwen. In Nederland is er dan weer een zeer jonge en levendige traditie met méér klokken.

Wie is de erfgoedgemeenschap?

De Klokkengilde staat in voor het klokkenluiden. De gilde luidt al 100 jaar manueel de klokken in de Sint-Michielstoren. Momenteel (april 2023) zijn er zo'n twaalf klokkenluiders, waarvan vier vrouwen. De oudste klokkenluidster is 89, de jongste 34.

Alle klokkenluiders zijn vrijwilligers, passie en buikgevoel is het belangrijkste.

Wat zijn de kenmerken van een goede klokkenluider?

- Een goed gehoor is belangrijk, zodat je niet uit de toon valt, maar echt muzikaal moet je niet zijn.
- Een goede fysieke gezondheid is essentieel. Je moet gewicht kunnen torsen, want de klokken wegen tussen de 1.000 en 3.000 kg. Los daarvan moet je eerst 261 treden doen om tot bij die klokken te geraken. De hoofdklokkenluider doet dat zelfs drie keer per dag, omdat die ook nog het torenuurwerk opwindt.

- Je mag ook geen koukleum zijn. Het zijn taaie, die klokkenluiders! Pas vanaf vijf beaufort gaan ze de toren niet op (enkel op die dagen wordt de klok niet geluid). Vriesweer of sneeuw houdt hen niet beneden, al zijn een dikke jas en muts dan wel aangeraden.
- Daarnaast moet je discipline hebben: je moet klokvast zijn. Wie niet op tijd komt - 5 minuten later - kan de klokken niet luiden.
- Daarnaast moet je ook elke klok kunnen luiden. Als er iemand uitvalt, moet die vervangen worden. Klokkenluiden is teamwork.

De taak van de klokkenluiders is trouwens niet enkel het luiden. Ze staan ook in voor de bevlagging van de toren bij bijvoorbeeld kermis en feestdagen. Dan klimmen ze nog iets hoger in de toren om de acht vlaggen uit te hangen. Geen gemakkelijke taak in de kleine toren, één vlag uithangen kost al snel 3 uur.

Dagelijks moeten ze ook het torenuurwerk opwinden.

Hoe word je klokkenluider?

Wie interesse heeft om klokken te luiden, kan dit laten weten aan de gilde. Leermeesters kunnen de stiel dan aanleren. Na twee à drie maanden kan je je uit de slag trekken. Al draai je natuurlijk onmiddellijk mee in het team, je kan uiteraard niet oefenen, want dan heeft de hele stad het gehoord.

Het erfgoed doorgeven

De Roeselaarse klokkenluiders nemen allerlei initiatieven om hun erfgoedpraktijk door te geven aan toekomstige generaties.

Het 100-jarig bestaan van de klokkengilde wordt in het kader van Open Monumentendag extra in de kijker gezet. Klokkengilden uit binnen- en buitenland worden uitgenodigd, er wordt samengewerkt met de bellemannen.

Mensen leren het klokkenluiden kennen door gegidste bezoeken aan de toren. Die is te bezoeken in de zomermaanden.

De Roeselaarse Klokkengilde wil de dertien luidwijzen van de klokken van de Sint-Michielstoren opnemen met camera's, foto's en geluid. Later worden ook alle andere klokken van Groot-Roeselare geïnventariseerd, van de kerken tot de scholen en de Arme Klaren. Dat doen ze samen met de erfgoedcel BIE en de collega's van Utrecht.

Er zijn plannen voor een interactief Klokkentorenmuseum.

Er is het vriendschapsverdrag met de oudste klokkengilde van Nederland, die van Utrecht. Daar volgen er 220 mensen een opleiding tot klokkenluider.

Omdat ze erkend zijn als immaterieel erfgoed op de Inventaris Vlaanderen, wordt om de twee jaar een verslag voor de Vlaamse Overheid geschreven.

Foto

Soms hoor je slechts één klokkenluider, maar voor een meer ingewikkelde melodie zijn tot zes klokkenluiders tegelijk nodig!

